

Codău Annamária

FÁJDALMAK
BEJÁRÁSALUCIA BERLIN: *BEJÁRÓNŐK KÉZIKÖNYVE*. FORDÍTOTTA
BÍRÓ JÚLIA. BUDAPEST, JELENKOR KIADÓ, 2017.

A kötet egyik legrepresentatívabb mozzanata, amikor az amputált lábát fájlaló páciens kapcsán egy Florida nevű ápolónő vállat vonva megjegyzi: „Minden fájdalom igazi.” (*Fantomfájdalom* című elbeszélés, 94.) Tartalmi mélység és empátia látszólagos formai egyszerűséggel, érzelgősségtől mentesen és természetességgel. A jelenet egyszerre egy élethelyzet tragikumának a felfedése, elismerése és a vállvonás gesztusával ennek valamilyen szintű oldása – nem megoldás vagy vigasz formájában, hanem a talpon maradás érdekében való távol tartása –, mindez a berlini prózának olyan sajátossága, amely a hatszáz oldalas válogatást elejétől végéig kiemelkedő olvasmánnyá avatja. Lucia Berlin legtöbb elbeszélése ugyanis szenvedésről, betegségről, félreértésekről, szenvedélyekről szól, miközben apró csavarokkal, finom humorral és iróniával itt-ott eljátszik a történetmondás lehetőségeivel, a kötet vége felé egyre líraibbá, elmékedőbbé, egyre rezignáltabbá válva, de mégis azt sugallva, hogy a szenvedés is megengedi a játékot, a kalandot, az életigenlést.

Ha bármilyen, Lucia Berlinnel kapcsolatos előzetes tudás nélkül vesszük kézbe a *Bejárónők kézikönyvét*, az első szövegek olvasásakor még nem feltétlenül számolunk az autofikció valamilyen formájának lehetőségével. A történetek és szereplők közötti kapcsolódások szerre bontakoznak ki: a *Dr. H. A. Moynihanban* a felvezetés épp csak megemlíti, hogy az elbeszélőt kicsapták az iskolából, a következő szöveg témája pedig már ennek az eseménynek a feldolgozása anélkül, hogy teljesen explicitté válna, a két elbeszélő ugyanaz a személy lehet. Később az egyes szám első személyű narrátorok között lesz „Lucia”, „Lu” és „Lou” is, ami felébreszti az életrajziség gyanúját, majd a *Nézőpont* című novellának előbb önreflexív kommentár-

jai („A legtöbb író a saját életéből veszi a kellékeket és a jeleneteket. Az én Henriettám például...” 77.), aztán a „Henrietta” nevű szereplő rutinjának egyes szám harmadik személyű elbeszéléséből első személybe siklása is önleleplezéseként olvashatók. A kötet végére illesztett életrajzi összefoglaló nemcsak nyilvánvalóvá teszi, hogy Lucia Berlin saját életéből vett témákkal, epizódokkal van dolgunk, hanem az életrajzi olvasatot kínálja és erősíti azáltal is, hogy linearizálja azt az életutat, amelynek stációi a kötetben szóródnak szét, íródnak újra és újra más elbeszélőkkel, más fókuszokkal.

Pedig korántsem ez a referencialitás a legérdekesebb aspektusa Berlin műveinek. Találó Lydia Davis megfogalmazása, miszerint Berlin nem önmagáról ír, hanem olyan nőkről, akik szintén négy fiút neveltek fel, szintén olyan szakmákban dolgoztak, mint ő maga stb. Nem is arról van szó, hogy általánosítaná a tapasztalatait, hanem mintha azzal kísérletezne, hogyan szólhatna a személyesről úgy, hogy az egyszerre lehessen érvényes az én és az énen kívüli perspektívából is. „A baj az, hogy még mindig nem tudom, miképp kerülhettem volna el, hogy hamis benyomást keltsek.” (31.) – mondja a *Csillagok és szentek* elbeszélője, visszaemlékezve gyermekkori törekvéseire, hogy elfogadtassa magát az iskolai közösségben. A fikcionalizáló és eltávolító, „igaz benyomást” kereső kísérletezés része, hogy a négygyermekes, alkoholizmussal küszködő, különböző helyeken (Chile, Albuquerque, El Paso, Oakland, Berkeley stb.), különböző viszonyokba keveredő, rákos testvérét ápoló, szüleivel problémás kapcsolatban lévő nő tapasztalatai hol első személyben, hol harmadik személyben beszélődnek el, neve hol Eloise, hol Carlotta vagy Loretta, látjuk őt kívülről, üdülőhelyen kártyázó nyugdíjasok vagy ügyvéd szemével is.

Az énmegsokszorozódás logikájába beilleszthető a szakmák sokfélesége is: leggyakoribb a tanári, ápolói, recepciós és bejárónői munkakör, amelyek mind az emberek felé fordulás szakmái – az utóbbi kapcsán utal is erre: „Szeretem a házakat, mindent, amiről mesélnek, például ez az egyik oka, amiért nem bánom, hogy takarítónőként keresem a kenyerem. Pont olyan, mint könyvet olvasni.” (347.) E hagyományosan „női” vagy „feminizálódott” foglalkozások Berlinnél amiatt válnak fontossá, hogy sokféle kiszolgáltatott, félreértett emberrel való találkozás terepeivé válnak. De a tét sosem az áldozat vitrinbe állítása, hanem a nyomorúság, a szenvedély, a függőség, az előítéletek és az empátiahiány körforgásának az empatikus bejárása, megmutatása. Van, ahol ennek megjelenítése problémacentrikusabb, mint az *El Timben*, ahol az derül ki, hogy az iskolának és a tanároknak nincsenek eszközeik a „bűnözésre hajlamos” diákokkal való kapcsolat kialakítására,

csak az őszinteség jelenthet valamilyen közös nyelvet; máshol példázatszerű, mint a *Carmen*ben, ahol a baba halála a történet végén az apa heroinfüggőségének és az ennek alárendelő és kiszolgáltatott anya drogcsempészésének következménye.

Az emberek egymásrautaltsága valamilyen betegséggel való szembesüléskor válik a legnyilvánvalóbbá, ez a *Fájdalom* című elbeszélésben először megjelenő nővérek kibékülésének egyik fő mozgatórugója; ettől kezdve a szerelmi és a szűkebb-tágabb családi – benne kiemelten a testvéri – viszonyokról is szólnak a történetek. Az egymásrautaltság vállalhatóságának kérdése az alapja olyan szövegeknek, mint a *Barátok* vagy a *Fantomfájdalom*, az utóbbi zárlata remek példája Berlin tömörítőkézségének is: „Kioldotta a fékeket, és a kerekesszék elindult lefelé a kockaköves sétaúton. Haboztam kicsit, csak álltam, és néztem, de aztán eldobtam a cigarettámat, és elkaptam a tolókocsit, éppen mielőtt felgyorsult volna.” (98.) Ugyanakkor végtelenül magányosak a kötetben szereplő nők („A magány angolszász fogalom.” 324. – kitűnőek az elbeszélések kezdőmondatai is!), az alkoholizmus mint mással megoszthatatlan, elmondhatatlan tény fokozza az elszigetelődést, akár csak ennek újabb és újabb motívumai: a börtön és az elvonó, valamint az öregedés. Berlin a függőséget nem önsajnálóan közelíti meg, nem ír bátorító történeteket a leküzdéséről (sőt, például a *Menthetetlen* egy alkoholistanya kudarcos harcáról szól, a *Nesze neked szombatban* pedig nem a börtönbeli írásorák eredményességének bemutatása a tét), viszont furfangos módon belop a szövegek világába olyan bátorító mondatokat, amelyek az adott helyen látszatra dekoratív funkciót töltenek csupán be, de a kötet egészében épp e furcsa dekoráció révén emelődnek ki ironikusan a függőség kontextusából, és lesznek mégis visszavonatkozathatók arra. Ilyenek az első elbeszélésben, az *Angel mosodájában* szereplő feliratok („Uram, adj türelmet, hogy elfogadjam, amin nem tudok változtatni.” „Ne terhelje túl a gépeket!”), amelyeket Lucia és az öreg indián kommunikációja során „lát” az olvasó is, vagy az *Egyetlen lépésben* az alkoholelvonóban ökölvívást néző és Beniteznek drukkoló internáltokról mondja az elbeszélő: „Nem azt kérték Benitezről, hogy nyerjen, hanem harcoljon tovább.” (250.)

Ettől még nem válik a kötet kézikönyvvé; a *Bejárónők kézikönyve* című novellában el-elhangzik ugyan egy-egy gyakorlati tipp, de kötetcímként ironikussá válik, hisz a könyv egésze sem nem útmutatás, sem nem bejárónők, még csak nem is női sorsok általánosító megjelenítése. Komikusan is hat, amikor a *Carpe diem*ben az elbeszélőhöz hasonlóan hóhullámoktól szenvedő, „A Nagy Változás” témájára ráfíxálódó Ophelia így szól: „Nekünk,

nőknek ez a sorsunk, egyik baj jön a másik után. Tengernyi baj, egy életen át. Fel vagyok fűvődva. Maga nincs felfűvődva?” (161.) A menopauza pusztá ténye nem jelenti a női sors univerzalitását, de a Berlinhez hasonlító elbeszélő egyre inkább attól fél, hogy az alkoholizmus egyformává teheti őt a saját szörnyű anyjával. „És igenis nő vagy, te buta liba! A drágalátos Alfonsód nélkül, a melled nélkül, most lehetsz csak igazán nő, olyan nő, aki csak a maga ura!” (271.) – hangzik el egy kifakadás valahol, ennek ellenére a (női) identitást meghatározó tényezőkre való rákérdezés nem dominálja a szövegek világát, inkább magától értetődő a változatosság a sorok, lehetőségek, szerepek tekintetében.

Bár az egyes elbeszélések külön-külön, önmagukban is hatásosak és jelentésgazdagok, együtto olvasásuk finom összefüggésrendszert hoz felszínre az életrajzi vagy a nyilvánvalóbb tematikus kapcsolódásokon túl is. Azaz a makroszerkezet felől is kiderül, hogy Lucia Berlin prózájában megéri búvárkodni.